

ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Мар'яна Гринців

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
E-mail: linaandtima123@gmail.com

Оксана Шевчук

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету історії, педагогіки та психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
E-mail: okishevchuk@gmail.com

Ярослав Шевчук

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Університет економіки і підприємництва (м. Хмельницький),
E-mail: yaroslsh@gmail.com

На сучасному етапі реформування системи корекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами актуальною стає проблема розробки та використання інноваційних форм та методів надання своєчасної допомоги цій категорії дітей.

Діти з розладами аутистичного спектра становлять основну масу дітей, які мають найважчі порушення у соціально-особистісному розвитку. Найвні порушення емоційно-вольової сфери у цієї категорії дітей вимагають комплексного використання різних технологій, серед яких важливе місце посідає арттерапія.

Арттерапевтичні технології відіграють особливу роль у корекційній роботі, тому що вони дають можливість виходу почуттів, які, в силу тих чи інших причин не можуть бути виражені вербально. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що практичний досвід роботи

засобами арттерапії надає її великий терапевтичний та корекційний ефект у роботі з дітьми з РАС.

Це пояснюється тим, що арттерапевтичні технології дають можливість широко використовувати не лише групову, а й індивідуальну форми роботи з дитиною із проблемами, ставити та вирішувати конкретні корекційні завдання щодо створення нових мотивів, установок за допомогою засобів мистецтва.

Тому є актуальним розглянути використання арттерапевтичних технологій при роботі з дітьми з РАС та визначити умови успішного застосування арттерапевтичних технік.

Головною метою арттерапевтичних технологій - гармонізація особистості. Через розвиток можливостей засобами художньої діяльності можна змінити стереотипи поведінки, підвищити адаптаційні здібності, знайти компенсаторні можливості такої дитини та зрештою успішно інтегрувати її у суспільство.

Беручи участь у арттерапії – образотворчої діяльності, літературній та музичній творчості, драматизації, – дитина отримує практично необмежені можливості для самовираження та самопізнання. У творчій продукції дитини втілені її почуття, цінності, ідеали, мотиви. Період дитинства – час ігор, фантазій, творчості, творення, образного сприйняття світу, і часом вербальний контакт з дитиною буває складний і на допомогу приходять арттерапія – фахівець та дитина спілкуються через та за допомогою малюнків, виробів, історій, танцю, іграшок, що найбільш зрозуміло дитині [1].

Напрями арттерапії відповідають видам мистецтв, а різноманітність технік практично необмежена. На сьогоднішній день виділяють власне арттерапію (візуальні види мистецтва), музикотерапію, драматерапію, казкотерапію, бібліотерапію, маскотерапію, ігротерапію, кольоротерапію, фототерапію, лялькотерапію, пісочну терапію, орігамі, і це ще не межа. Арттерапевти розуміють, що кількість методів дорівнює кількості фахівців, оскільки кожен вносить у технологію та інтерпретацію щось своє, набуте у досвіді.

Арттерапія привертає до себе останнім часом велику увагу у всьому світі. Сфера мистецтва, її атрибути безпосередньо пов'язані з можливостями уяви, наслідування, зображення та трансформації. Саме з цими властивостями пов'язано їх застосування, як допоміжних матеріалів та інструментів у підтримці особистісного та емоційного розвитку дитини.

В рамках даного дослідження ми розглянемо, яким чином можуть використовуватись різні техніки арттерапії в корекційній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра.

Пісочна терапія – один із дивовижних методів терапії, надає дитині з аутизмом можливість самовираження. Пісок, вода та мініатюрні фігурки допомагають висловити свої емоції, почуття, розкритися та передати те, що словами неконтактна дитина, пояснити не може. Терапія з використанням піску ґрунтується на грі. За допомогою гри діти, у яких діагностують аутизм, знайомляться із зовнішнім світом, висловлюють свої почуття та емоції.

Ігри з піском цікаві дитині з аутизмом, вони привертають її увагу, сприяють взаємодії, розвитку моторики руки, кисті. А оскільки є тісний зв'язок великих півкуль мозку з нервовими закінченнями, закладеними в подушечках пальців та кисті рук: від них посилаються сигнали у мозок, у ті центри, які керують емоційним станом, то гра з піском сприяє формуванню емоційної сфери дитини з РАС. Крім цього, ігри з піском сприяють розвитку мови дитини, формують комунікативні навички. У процесі гри з піском формується пізнавальна діяльність (увага, пам'ять, сприйняття, уява), особисті якості (воля, цілеспрямованість дій). Робота з піском балансує психічні процеси (збуджених заспокоює, млявих активізує). Спостереження та досвід показують, що гра з піском позитивно впливає на емоційне самопочуття дітей із аутизмом.

Пісок нерідко діє на дітей як магніт. Їхні руки самі, несвідомо, починають пересипати та просіювати пісок, будувати тунелі, гори, викопувати ямки. А якщо до цього додати різні іграшки, тоді у дитини з'являється власний світ, де вона вигадує і фантазує, і водночас навчається працювати і досягати мети [3].

Одним із найпоширеніших видів арттерапевтичних технологій є ізотерапія (малюнок, ліплення) – лікувальна дія, корекція за допомогою образотворчої діяльності. Ізотерапія включає різноманітні засоби. Серед них можна виділити малювання та ліплення. Малювання сприяє розвитку у дітей з раннім дитячим аутизмом просторового образного мислення та уяви, дрібної моторики, освоєння кольорів та відтінків.

Малювання пальцями сприяє розвитку гнучкості пальців, знімає напругу, служить профілактикою та корекцією тривожності, соціальних страхів, пригніченості. Малювання за допомогою пальчикових фарб приносить задоволення дитині і його сім'ї, і ніщо не повинно сковувати їхню творчу активність (наприклад, килими, дорогий одяг, які можна забруднити). Малювання пензлем, олівцями стимулює розвиток дрібної моторики, сприяє формуванню захоплення руки. Також можна використовувати різні губки, вату, природні матеріали все залежить від цілей, поставлених фахівцем. Нижче наведено кілька прикладів різноманітних технік малювання.

Каракулі – хаотичне малювання олівцями, крейдою чи пастеллю різних штрихів, ліній (на папері, дошці для малювання).

Спонтанне малювання – створення абстрактних малюнків у вільній формі фарбами, олівцями та іншими образотворчими матеріалами. Відсутність рамок та чітких правил допомагає дитині розкритися, розвиває уяву та фантазію. Завдання сприяє поліпшенню емоційного стану та підвищення самооцінки.

Трафарети. Малювання за допомогою трафаретів (внутрішніх та зовнішніх) різних форм (бажано виходячи з інтересів дитини: машинки, фрукти, тварини тощо). Такий прийом дозволяє дитині створювати зображення, які поки що самостійно вона намалювати не може, що надає їй впевненості в своїх силах, покращує емоційний стан.

Техніка роздування фарби. Нанести на папір фарбу, розведену з великою кількістю води, використовуючи різні поєднання кольорів. Наприкінці роботи роздмухають через трубочку колірні плями, утворюючи крапельки, каракулі. Техніка дає великий простір фантазії і творчості дитини.

Малюнок на склі, дзеркалі. Малювання на склі, дзеркалі дарує нові візуальні враження та тактильні відчуття. Гуаш ковзає м'яко, її можна розмазувати і пензлем, і пальцями, тому що вона не вбирається у матеріал поверхні і довго не висихає. Прямо у процесі малювання скло можна промити губкою, нанести новий малюнок, знову змити. Техніка дозволяє запобігти появі тривожності та страхів, пов'язаних із результатом діяльності.

Ліплення є гарним масажем для долонь та пальців дитини, сприяє розвитку дрібної моторики, кінестетичних відчуттів. Також техніка дозволяє проводити корекцію негативних емоційних проявів, що полегшує відреагування агресії. Матеріал може бути вже готовим або зробленим разом із дитиною. Спільне приготування тіста, глини дозволяє дитині випробувати різні тактильні відчуття та познайомитися з процесом створення пластичного матеріалу [4].

Казкотерапія – метод, який використовує казкову форму на формування особистості дитини, стимулює розвиток уяви, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом. Через казку дитина знайомиться з різними героями, елементарними правилами поведінки, навичками самообслуговування, добром та злом, пізнає навколишній світ. Програючи та промовляючи казку, дитина обіграє різні емоційні стани: агресія, образа, гнів, страх, вчиться правильно, в залежності від ситуації, реагувати на те, що відбувається.

Казка виходить за рамки звичайного життя, стикаючись з непростими почуттями, явищами, і у зрозумілій формі долучає до світу почуттів, переживань. Вона надає можливість порівнювати себе з героєм, співвідносити себе з близьким для його персонажем, а також зрозуміти, що у героя казки є такі ж проблеми, як і в нього. За допомогою казкових дій, їх образів, дитина цілком можливо знайде вихід із складних ситуацій, зможе вирішити конфлікти, що виникли, усвідомити моральні норми, що відрізняють добро і зло.

Заняття з використанням прийомів казкотерапії є сприятливим методом для найефективнішої соціалізації дітей із раннім дитячим аутизмом. Діти починають активніше вступати в контакт, виникає зацікавленість до різних

видів діяльності, розширюється загальний кругозір. Діти набувають певних навичок самообслуговування та елементарні правила поведінки.

Отже, застосування арттерапевтичних технологій не варто обмежувати стандартними прийомами й техніками, а проявляти творчий підхід та професійну інтуїцію, добираючи оптимальні прийоми і техніки.

Список використаних джерел:

1. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 320 с.
2. Соколова Г. Б. Психокорекція емоційних порушень у дітей з особливими потребами засобами ігротерапії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2015. Вип. 30. С. 313–318.
3. Столярик О., Семигіна Т. Допомога сім'ям, які виховують дітей з аутизмом: що можуть соціальні працівники. *Сучасна соціальна робота.* Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. С. 221–230.
4. Тарасун В. В., Хворова Г. М. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Науковий світ, 2004. 100 с.